

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله قیامت و آخرت ۱۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على
رسول الله و على آله و اصحابه الى يوم الدين و
اما بعد :

از جمله چیزهایی که واجب است به آن ایمان داشته باشیم در مورد حوادث آخرت، میزان است. و میزان حقیقت دارد و دارای زبان و دو کفه است. در آن اعمال بندگان وزن می شود و کوچکترین ذره از نیک و بدی را وزن می نماید. و دلایل کتاب و سنت بر اثبات میزان وجود دارند.

خداوند می فرماید:
﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾ (الأنبياء / ۴۷)

«و ما ترازوی عدل و داد را در روز قیامت خواهیم نهاد و اصلاً به هیچ کس کمترین ستمی نمی شود و اگر به اندازه دانه خردلی باشد آن را حاضر و آماده می سازیم و بسنده خواهد بود که ما حسابرس و حسابگر باشیم».

﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾
وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ (المؤمنون / ۱۰۲-۱۰۳)

«کسانی که سنجیده های ایشان سنگین و ارزشمند شود قطعاً رستگارانند * و کسانی که سنجیده های ایشان سبک و

بی ارزش باشد اینان عمر خود و خویشتن را باخته اند و در دوزخ جاودانه خواهند ماند».

﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ (الأعراف / ۸-۹)

«سنجش درست و دقیق در آن روز انجام می گیرد، پس کسی که میزان اعمالش سنگی شود، این چنین کسانی رستگارانند * و کسی که میزانش سبک شود این چنین کسانی به سبب پیوسته انکار کردن آیات ما خود را از دست داده اند».

﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ﴾ نَارُ حَامِيَةٍ (القارعة / ۶-۱۱)
«و کسی که ترازوی او سنگین باشد * او در زندگی رضایت بخشی به سر می برد * و اما کسی که ترازوی او سبک شود * تو چه می دانی که پرتگاه دوزخ چیست و چگونه است؟ * آتش بزرگ و بسیار گرم و سوزانی است».

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَاثِتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِمْ حَبِطَتْ أَعْمَلُهُمْ فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزَنًا﴾
(الکھف/۱۰۳-۱۰۵)

«ای پیامبر، بگو: آیا شما را از زیانکارترین مردم آگاه سازیم * کسانی که تلاش و تکاپویشان در زندگی دنیا هدر می‌رود و خود گمان می‌برند که به بهترین وجه کار نیک می‌کنند * آنان کسانی‌اند که به آیات پروردگارشان و ملاقات او بی‌باور و کافرند و در نتیجه اعمالشان باطل و هدر می‌رود و در روز رستاخیز هیچ ارزش و میزانی برایشان نخواهیم داشت».

ابوسعید قرطبی گوید:

علماء می‌گویند: بعد از انقضای حساب، وزن اعمال شروع شده تا مقدارش مشخص شود و بر اساس آن پاداش و عقاب تعیین گردد، و صیغه جمع در آیات سابق «موازين» شاید دلیلی باشد بر تعدد میزان‌ها در قیامت و شاید نیز به اعتبار موزونات یعنی اعمالی که وزن می‌شود جمع بسته شده است «والله اعلم».

آیا خود اعمال وزن می‌شود یا صحیفه‌های محتوی آن؟

دو احتمال در اینجا مطرح است:

احتمال یکم: خود اعمال وزن می‌شوند:

در صحیح مسلم از ابو مالک اشعری روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«پاکیزگی نصف ایمان است و الحمدالله میزان را پر می‌کند و سبحان الله و الحمدالله بین آسمان‌ها و زمین را پر می‌کند و نماز نور است و صدقه برهان است و شکیبایی روشنائی است. قرآن حجتی است به نفع تو یا علیه تو، همه مردم وقتی بامداد بیدار می‌شوند، عمر خود را ضایع می‌کنند. گروهی خود را نجات داده و گروهی خود را هلاک می‌سازند».

جمله: «الحمدالله میزان را پر می‌کند» دلیلی است بر این که خود عمل هر چند صفت است خداوند آن را در روز قیامت به جسم تبدیل نموده و در میزان می‌گذارد. چنان که در روایت ابن ابی‌الدنیا آمده است که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «سنگین‌ترین چیزی که در میزان گذاشته می‌شود، اخلاق نیکوست».

احتمال دوم: اعمال با گذاردن صحیفه‌های محتوی آن بر میزان وزن می‌شوند و وزن شدن خود عامل (انسان) نیز از بعضی روایات برداشت می‌شود. بخاری از ابوهیریه روایت می‌کند که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«در قیامت مرد بزرگ چاقی را می‌آورند که نزد خداوند حتی به اندازه پر پشه ای نیز وزن ندارد. اگر خواستید بخوانید:

﴿فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزَنًا﴾ (الکھف: ۱۰۵) .
«ما در روز قیامت هیچ وزنی برایشان قایل نخواهیم بود».
مسلم

احمد از عبدالله بن عمرو بن عاص رضی الله عنه روایت می‌کند که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «در قیامت میزان‌ها نصب می‌گردد، مردی را آورده و در یک کفه آن قرار می‌دهند و گناهانش را در کفه دیگر قرار می‌دهند، گناهانش سنگین‌تر شده و او را به جهنم می‌فرستند. وقتی پشت می‌کند، صدایی از طرف رحمان ندا می‌زند که عجله نکنید هنوز او چیزی دارد. کارتی که بر آن نوشته شده «لااله الا الله» را می‌آورند و آن را همراه مرد در گفته ترازو گذارده، و می‌زنانش سنگین‌تر می‌شود». امام احمد از عبدالله بن مسعود روایت می‌کند که روزی مشغول کردن چوب اراک جهت مسواک بود که باد لباسش را بالا برده و ساقش نمایان گشت و حاضرین به او خندیدند. رسول خدا صلی الله علیه وسلم پرسیدند: چرا می‌خندید؟ گفتند: از باریکی ساق هایش! فرمودند: قسم به کسی که جان من در دست اوست، آن دو در میزان از کوه احد نیز سنگین‌ترند.

قرطبی گوید:

معتزله منکر میزان شده‌اند و گفته‌اند: اعمال صفت‌هایی بیش نیست، صفت چگونه وزن می‌شود؟ وی گوید: از ابن عباس روایت شده است که خداوند صفت‌ها را به صورت جسم خلق کرده و وزن می‌شوند. و می‌گوید: صحیح این است که صحیفه‌های محتوی اعمال وزن خواهند شد.

ولی باید گفت: ما احادیث دال بر احتمال اول و احتمال دوم و احادیث دال بر اینکه خود عامل نیز وزن می‌شود را

ذکر نموده‌ایم. (اختلاف در این مسئله اختلافی لفظی بوده و هیچ حکمی بر آن مترتب نمی‌شود)

قرطبی از مجاهد و ضحاک و اعمش نقل کرده است که آنها میزان را به معنای عدالت و قضاوت تفسیر کرده‌اند و ذکر وزن و میزان نوعی ضرب است چنان که گفته شود: «این این قدر وزن، یعنی ارزش دارد».

باید گفت: شاید اینان این سخن را به هنگام تفسیر آیه: ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۚ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۚ﴾ (الرحمن / ۷-۹) وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

«و آسمان را برافراشت و قوانین و ضوابطی گذاشت هدف این است که شما هم از قوانین و ضوابط تجاوز نکنید در وزن و کشیدن دادگرانه رفتار کنید و از ترازو مکاهید». چه بسا اعمال سعادتمندان و خوشبختان جهت اظهار علو درجاتشان در بین مردم و اعلام خوشبختی و سعادتمند وزن گردد و چه بسا اعمال کفار هر چند در مقابل کفرشان هیچ حسنه‌ای برایشان منظور نمی‌شود نیز وزن شود. آن هم جهت اظهار بدبختیشان و رسوایشان در میان مخلوقات.

در حدیث آمده است که:

خداوند حق کسی را ضایع نمی‌کند. به کافر در مقابل نیکی‌هایش در دنیا جزا می‌دهد تا وقتی در مقابل خداوند قرار گیرد دیگر هیچ حسنه‌ای برایش نمانده باشد. {ابن

کثیر به حدیث مسلم از انس بن مالک اشاره می‌کند که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: خداوند هیچ حسنه‌ای را از مؤمن ضایع نمی‌کند و در مقابلش هم در دنیا و هم در آخرت پاداش می‌دهد، ولی جزای کارهای کافر را در همین دنیا به او می‌دهد تا جایی که در روز قیامت دیگر حسنه‌ای ندارد که در مقابلش پاداش بگیرد. {

به هر حال آنچه در میزان وزن می‌شوند سه دسته اند که نصوص بر آن دلالت دارند:

۱. اعمال: ثابت است که آن مجسم می‌شود و در میزان وزن می‌گردد و دلیل بر آن حدیث سابق از ابوهریره است (کلمتان حبیبان إلى الرحمن ...).

۲. نامه اعمال: دلیل بر آن حدیث عبدالله بن عمرو بن عاص است که رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ سَيَخْلَصُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَنْشُرُ عَلَيْهِ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ سَجَلًا كُلُّ سَجَلٍ مِثْلُ مَدِّ الْبَصْرِ ثُمَّ يَقُولُ أَتَنْكَرُ مِنْ هَذَا شَيْئًا أَظْلَمَكَ كَتَبْتَنِي الْحَافِظُونَ فَيَقُولُ لَا يَا رَبِّ فَيَقُولُ: أَلَمْ عَذْرَ أَوْ حَسَنَةً؟ فَيَبْهَتُ الرَّجُلُ فَيَقُولُ لَا يَا رَبِّ فَيَقُولُ بَلِي إِنَّ لَكَ عِنْدَنَا حَسَنَةً وَاحِدَةً لَا ظُلْمَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ فَتَخْرُجُ لَهُ بِطَاقَةٌ فِيهَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَيَقُولُ: فَتَوْضَعُ السَّجَلَاتُ فِي كِفَّةٍ وَالْبِطَاقَةُ فِي كِفَّةٍ قَالَ: فَطَاشَتْ السَّجَلَاتُ وَثَقَلَتِ الْبِطَاقَةُ فَلَا يَثْقُلُ شَيْءٌ بِسَمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» (ترمذی (۲۶۳۹)

«در روز قیامت خداوند در برابر دیدگان همه مردم فردی از امتم را برمی‌گزیند و نود و نه نامه از نامه‌هایش را می‌گشاید که بزرگی هرکی از آنها به اندازه فاصله دید چشم انسان است سپس خداوند به او می‌گوید: آیا چیزی از این را انکار می‌کنی؟ آیا مأموران من در نوشتن آن ظلمی به تو کرده‌اند؟ می‌گوید: نه ای پروردگار. خداوند می‌گوید: آیا عذری یا حسنه و نیکی ای داری؟ مرد بهت زده می‌گوید: خیر ای پروردگار. خداوند می‌گوید: بله برای تو حسنه و نیکی ای است و امروز بر تو کوچکترین ظلمی نمی‌شود پس برگه‌ای بیرون آورده می‌شود که در آن آمده: شهادت می‌دهم که هیچ معبود برحق جز الله نیست و محمد بنده و فرستاده الله است. پس می‌گوید: تمامی نامه‌ها در یک کفه و آن برگه در کفه دیگر گذاشته می‌شود. فرمود: نامه‌ها از سبکی بالا می‌رود و برگه سنگین‌تر است و چیزی سنگین‌تر از بسم الله الرحمن الرحیم وجود ندارد».

۳. خود عمل کننده آن: دلیل بر وزن آن این سخن الله تعالی است: ﴿فَلَا تُقِيمُ هُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزَنَّا﴾ (کهف ۱۰۵)

«و روز قیامت برای آنها ارزشی نخواهیم نهاد». و همچنین حدیث سابق عبدالله بن مسعود است که پیامبر فرمود دو ساقه آن در میزان از یکی سنگین‌تر است.

وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وعلی آله وصحبه أجمعین.
وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین.